

Рудий Щур

Петро Франко

Велика барка "Соловейко" Української чорноморської торговельної фльоти легко перескакувала з хвилі на хвилю під добрим вітром. На бакборті кількох моряків переглядало старі вітрила.

"Ах! не було то як на "Могутнім"" нарікав старий Бугшпріт, "роботи ніякої, як відбув свою варту тай вилежуйся на яким хочеш боці".

"Хиба не все одно?" довідувався цікаво молодий юнга.

"Яке там все бдно!" аж розлютився Бугшпріт, якого гострий ніс придбав йому сю кличку, "на "Могутньому" станеш коло колеса, задрімати можеш: самі вітрила несуть, А то старе доробало - тільки гляди, що на дно піде..."

"Кажете, дядьку, на дно. А що ж ми то будемо робити?" Хлопчак так щиро заклопотано поставив се питання, що всі розреготалися.

"А то ж", підхопив Семен, "ти плавати не вмієш, підеш на дно як сокира".

"Так, синашу", додав рік старший моряк Деденко, "як корабель тоне в бурю, так нема спасення. Хоч на човен сідай, хоч прямо в море скачи, все одно пропадеш".

"Ба ні, все брехня", сказав старий, зизоокій Прокіп Дужий. "Я вам скажу, коли корабель має тонути, то всі щурі вилазять..."

"Свят Господи!" крикнув юнга, "таж коли вони всі повилазять, то нас чисто з кістками зідять".

"Не впору нагадав", пробурчав Бугшпріт, "я, знаєте, сьогодні аж десять щурів бачив".

"Оттакої, таже я їх цілими копами у споді корабля товчу, тай ніяк не витовчу".

"Се вже нас так купці в Ростові обдарували. Чи не з цілої пристані щурів нам пригнали", пробурчав Прокіп,

"Коби пшеницю туркам передати то може й щурів проженемо", сказав Деденко.

"А не можна би їх витроїти?" піддав несміле юнга.

Та його несміливість усе заохочувала моряків, а особливо гнівливого Прокопа, насідати на нещасного хлопця. Тож і тепер Прокіп не витримав, щоби не покепкувати: "А ти ж, мугиряко, а ти хиба не знавш, що коли щурям отрути підсипати, так вони її у пшеницю позаносять!". Старий був би говорив дальше, але роздалося вісім склянок* і моряк із вірлиного гнізда гукнув:

"Світла горять добре, дядьку шкіпер!"

"Змінйй гніздо і бери кермове колесо!" озвався густий бас дядька шкіпера.

Семен побіг до головної щогли та почав лізти драбиною у гору, а Прокіп подався повагом на чердак. Коли переходив попри двері кухні, роздався легенький дзенькіт наче від добре натягнутої струни, потім тяжкий гупіт, наче би хто впав на помість, потім гнівний вигук, а на кінець м'який гупіт, якого моряки в першу хвилину не могли би собі пояснити, як би враз на поміст не полилася струя світла і в отворі не появилася

худа і маленька постать кухаря. Кухар помітив гурток моряків і незвичайно спокійно запитав: "А який се щур попався у лапку ?", але ні не рушився, щоби допомогти вилізти морякови з під важких дверей.

"А гов, Прокопе, чи ти п'яний?" гукнув бас шкіпера, "чому не йдеш до колеса?"

Але Прокіп не відповідав. Моряки прийшли блище і побачили, як Прокіп пручався у тенетах. Сталеві дроти, з яких построєно лапку, тримали міцно, і найдушій з моряків не міг їх розірвати. До дверей підійшов шкіпер і вже знов хотів гукнути на Прокопа, але кухар сказав усмиряюче: "Ви не гнівайтесь, дядьку шкіпер, Прокіп хоч і хоче, але не може. Се він замотався у лапку на щурі, яку сам помагав ставити".

З під дверей роздався голос Прокопа: "І побачите, дядьку шкіпер, що я їх усіх виловлю".

"Надто вже в нас щурі розпаношилися", додав Бугшпріт.

"Він не хвалько", пояснив блище кухар, показуючи на Прокопа, "він тільки так замотався, забувши мабуть на лапку",

"Еге, поквапився до колеса", підтвердив Прокіп.

"А чого се ви стоїте як телепні!" гукнув дядько шкіпер. "А ну, кухарю, підноси двері!"

"Чи не напетеса води?" предложив кухар Прокопови. Але Прокіп пробурчав люто якесь прокляття, копнув нещасні двері аж затріщали, і сказав на відхіднім: "Напешся води, пожди, ціле море, тільки ледви чи подужаєш!"

Се страшне пророцтво чимало налякало забобонних моряків. Рішили доложити всіх сил, щоби позбутися щурів.

Боговійно гляділи моряки в ранці на другий день, як із кухні піднімався густий дим.

"Що се там кухар виготовляє?" питав цікавий як завжди юнга.

"А ти б понюхав", не втерпів Прокіп. "Щоб знов окропом вшкварив", боронив юнгу Семен.

"Не пхай, значить, носа поміж двері", тягнув Прокіп.

"Чи не чари які?" питав недовірчивий Бугшпріт.

"Кухар, як людина з вищою освітою, бачте, служив сторожем у гімназії, не то в чари не вірить, але й до церкви не ходить".

"Он воно як, він мабуть хоче всіх щурів відразу викурити", сказав Семен.

"Мабуть воно так, коли б тільки не викурив цілого корабля", понуро сказав Прокіп.

Морякам аж мороз пішов поза плечима. Злі знаки множилися. Велике вітрило само собою відв'язалося на горішнім кінці, Семен скотився долі сходами в трюм, щурі в білий день бігали по чердаці, Прокіп забув клясти і плювати що п'ять хвилин, так що Бугшпріт не міг наставляти свій годинник. Одним словом якесь лиховісне прочуття охопило цілу залогу.

"Коби скоріше до Одеси", зітхали моряки, "тоді вже щурам буде амінь. Вітер, як на те не квапився сповняти бажання моряків, хоч і як світив шкіпер лампаду перед образом св. Миколи. В кінці було сього шкіперові за багато, і його могутній бас роздався на весь корабль: "Юнго, гаси лампаду! бач вітру не ма!"

Кухар увесь вільний час ходив по помості з линвою у руках. На кінці линви прив'язав жмут велитенських цвяхів. Горе щуреви, якого влучив жмутом по хребті: відразу робився шницлем. Зате цілий поміст покритися шрамами і пятнами, що аж скребли за серце старих моряків, які можуть глядіти тільки на чистенький і гладесенький поміст. Але кухареви з відомих зглядів ніхто не важився про се згадувати, раз що се людина з вищою освітою, а по друге, всяк, навіть дядько шкіпер, любив гарненько пообідати.

Щуряча язва так розпаношилася, що морякам уже й курення не помагало, і вони почали занедбуватися у сповнюванні обов'язків. Дядько шкіпер не міг не помітити сього, і прикази лунали з чердака куди різкіше.

Повний місяць зазирнув в ілюмінатор і розбудив дядька шкіпера. Легенький вітрець рівно тручав барку, і дядько окрім звичайного скрипу бльоків не почув нічого. Корабельний хронометер показував північ. Дядько шкіпер вийшов на чердак, щоби подихати свіжим воздухом. Ніч була ясна і чудова. Вітрила були повні, хоч вітер не качав кораблем. Коло колеса непорушно наче кам'яна статуя стояв Прокіп. Вогонь його люльки жеврів наче світлячок. За кораблем простяглася доріжка. Дядька здивувала повна тиша. Адже звичайно чергові говорять собі на помості, чується в ряди годи регіт та сміхи, заграє чародійна сопілка, або навіть хтось затягне пісні, або танцює. А тепер тихо хоч маком сій. Що се таке? Дядько тихесенько зійшов босоніж на поміст і тямлячи на зрадливі двері до кухні, подався на бакборт попри рятунковий човен. У яснім сайві місяця поміст виглядав таємничо, куди не глянь видно було віка зі скриньок на сухарі, підперті одним боком на патичках. Патички оскільки шкіпер міг доглянути були прив'язані дротами до... Очи шкіпера побігли в напрямку дротів, що блестіли металічно, геть аж до керми, де зза борта виглядали голови моряків, що тримали дроти в руках наче вудки. Коло кожного сторчав держак. Шкіпер помітив, що коло кожного держака звисав важкий жмут цвяхів. Під кожним віком лежали незвичайно приманчиві річі: шматки хліба, сала, а навіть коштовного цукру. Не важко було догадатися, що се були лапки на щурів. Крізь відхилені двері кухні виглядали блискучі очі кухаря. Враз помітив шкіпер на помості величезного рудого щура. В людськім розумінню поведився дуже безлично: ходив преспокійно поміж приманами, шкрябався лапкою у карк, ставав на задні лапки і нюшив на всі боки. Здавалося, що кпить собі зі своїх лютих ворогів і тих усіх нездарних людських хитрощів. Раптом щур мабуть хотів зробити приємність і людям та почав забігати під лапки. Дроти почали дріжати, але покищо ніхто не важився потягнути, бо рухи щура були надто скорі і несподівані. Та ось щур майже спинився під найвищою лапкою. Шкіпер почував, що тепер рішиться. У воздуху зависло крайне напруження. Ще секунда і... двері кухні відхилилися і воздухом свиснув жмут цвяхів. Одначе кухар не обчислив добре віддалі. Не досягнув щура. Всі лапки самі собою затріснулися, і раптом усі моряки стояли коло кухаря та лаяли його на всі заставки.

"І чого се ти зі своїми цвяхами, як Пилип з конопель вирвався?"

"Та хіба ж це твоя лапка була?" допитувався властитель лапки.

"Ех, не витримав", з найвищою погордою сплюнув поміж зуби Бугшпріт. Пригноблений кухар зник за дверима своєї кухні, і поміст поволі успокоївся.

На другий день приємний запах добувався із осідку музи кулінарної штуки.

"А я вам кажу", сказав Семен по зрекогноскованню воздуха довкруги кухні, "що се кухар хоче поправити вчорашню невдачу і напик нам медяників". Се потвердив ніс Бугшпріта, і ніхто більше не сумнівався. Але обід прийшов і минув, а медяників не було, вечеря прийшла і минула, а медяників ні сліду. Ніс Бугшпріта витягнувся іще довше, оскільки се було можливе. По восьми склянках зміна завважила на помості малі кульки, розсипані по всіх усядах. Се були кришки медяника. Кола моряки висказували свої обурення, отворилися двері кухні, і кухар промовив:

"Щурі вельми люблять медяники. Сі шматочки затруєні. Не раджу коштувати", – і зник у своїм святилищі.

І полювання ішло своїм тягом з ще більшим запалом. Цілий поклад був покритий задрасненнями і пятнами. Всі лапки працювали механічно. Вигинули всі щурі – тільки рудого щура ніяк не можна було спіймати.

Забобоний Прокія почав навіть хреститися на вид рудого щура: "Ей коби він на нас якої біди не напровадив!" Але якої біди – про се не хотів говорити.

Шкіпер побачив, що так далше не йде, коли сьому не зарадиться, то всі готові покинути корабель. Скликав цілу залого і сказав:

"Я знаю, що ви не дуже псотники, але все таки поклад корабля має за багато дір. Певно, що се з вини щура. Хто його вбє, дістане карбованця і три дні берегового в Одесі. Тож ідіть і ловіть, а передівсім не руйнуйте "Соловейка".

Від тої хвилини залого переінілася в гончих псів. Про сон не було мови. Всі полювали. Лапки доведено до крайної досконалости. Але щур не попадався. Остаточо всі рішили, що щур має більше дотепу від них усіх, але все таки силкувалися, як небудь перехитрити щура. Три дні дув міцний вітер, кораблем качало і кидало, буруни заливали поміст, лапки прийшлося поховати. Треба було звивати і наставляти вітрила, роботи було повні руки, і залого забула за щура. Щур більше не показувався. Може змила його яка хвиля у море? Показалася Одеса. Шкіпер стояв на капітанськім містку. Із пристані вплив маленькни пароходик і взяв "Соловейка" на бугсір. Наче люлька пакала машина пароходика, і беріг скоро приближався. Звинено всі вітрила. До камінної греблі оставало ще кілька сяжнів. Ціла залого в найбільшім порядку стояла на своїх місцях. Враз із кухні роздався страшний крик. Двері вискочили з завіс і на помості показався кухар зі своїм страшним "скорпійоном" у руках. Перед ним біг величезний рудий щур. Тут-тут мав кухар завдати йому смертельний удар, але за кождим разом щур забігав за щоглу. Всі покинули свої становища. Хто що мав, хватав у руки і біг бити навісного щура. Щур миттю видрапався на щоглу і побіг першою рейкою. За ним кинулися усі: виходу щуреви не було. Там мусів згинуті. На переді був зручний кухар зі скорпійоном у зубах. Тільки Прокіп не брав участі в полюванні, Він одинокий не покинув свого становища. Стояв із линвою в руках і тільки дивився до гори. Шкіпер даремно свистав і кричав могутнім басом. Ніхто його не слухав. Бувають

такі хвилини, що прикази прямо не доходять до слуху. Товпа на набережній теж зацікавилася незвичайним видовищем: ціла залога бігла за одним щурем, що станув собі на кінчику рейки на задні лапки і дивився одним оком чи далеко ще його переслідівники. Другим оком мав цілком що іншого на гадці.

"Бий його! бий!" гукали моряки, що стояли позаду кухаря.

"Бий його!" гукали моряки на березі. Пароходик видав протяжний свист. Його завдання було скінчене; барка причалила до берега.

Кухареви схибнулася дещо нога, але помимо того завдав страшний удар. Хибив щура, але цілий жмут цвяхів поцілив Прокопа, що сповняв твердо свій обов'язок, прямо в плечі. Три крики роздалися рівночасно: кричав цілий "Соловейко", кричала ціла набережна, а Прокіп ричав. Щур спокійно плив до берега.